

BALKAN SAVAŞI'NIN YARALARINI İSTANBUL'DA SARAN BİR HEMŞİRE: AZİZ HAYDAR OMUR

İbrahim ÖZEN

Ana Mektebinin “Aziz” Kurucusu

Aziz Haydar Omur [1881-1956], Balkan Savaşı'nda yaralanan askerler için Topkapı Fukaraperver Cemiyeti'nin İstanbul'da açtığı seyyar bir hastanenin gönüllü hemşiresidir. Bu hastanede yaklaşık bir yıl çalışan Aziz Haydar, görev süresi boyunca yaşadığı ve şahidi olduğu olayları *Kadın* gazetesinde hatıra bütünlüğünde yayımlar. Yirmi dokuz tefrikadan oluşan söz konusu hatıralar; Rumeli'den göç eden insan manzaralarını, cepheden gönderilen yaralı ve koleralı askerleri, şehir hayatında hissedilen ekonomik sıkıntılar ekseninde Balkan Savaşı'nın İstanbul'daki sosyal hayata yansımalarını konu alır.



(Aziz Haydar Omur)

Aziz Haydar Hanım, bugün Yunanistan sınırları içinde bulunan Tırhalalı bir aileye mensuptur. Babası Haydar Bey, Tırhala belediye başkanlığı ve Rumeli'nin çeşitli vilayetlerinde mutasarrıflık yapan “soylu bir ailenin iyi yetiştirilmiş” devlet adamlarındandır.¹ On dört yaşındaki tek evladı Aziz'in vefatına müteakip dünyaya gelen kızına çok sevdiği oğlunun ismini verir, onu bir erkek gibi yetiştirir. Resmî eğitimin yanı sıra özel dersler aldırır; ata binmeyi, silah kullanmayı öğretir; gazete ve mecmualarını okutturur; kıymetli evraklarını teslim eder. Bu sebeple “Haydar Bey kızını Bâbüâlî'ye kâtip yapacak.”² sözleriyle yakın çevresi tarafından alaylı bir dille eleştirilir. An-

1 Nezihe Araz, “Eğitim Savaşının Öncüsü Aziz Haydar Hanım 1”, *Milliyet*, 28 Temmuz 1988, s. 9.

2 Aziz Haydar Omur, “Kızılay Hatıraları”, *Kadın Gazetesi*, 3 Mayıs 1947, s. 1.

cak onun isteği; kızının eğitim alanında hizmet etmesi, imkân bulursa kendi mektebini açmasıdır.

Aziz Haydar, babasının vasiyet niteliğindeki bu isteğini II. Meşrutiyet'in ilk aylarında hayata geçirir. Beyazıt'ta mecelle hocası Haydar Molla'nın konağını kiralayıp "Ana" isimli mektebinin temellerini atar. Üstelik hiç kimseden maddi yardım talep etmez... Aile yadigarı ziynet eşyalarını satarak gerekli parayı tedarik eder. Sekiz sınıftan oluşan bu mektebin bir de "5-7 yaş gurubu çocuklar için ana sınıfı olan bir yuvası vardı[r]."³ Çocuğunu emanet edecek yeri olmayan anneler evlatlarıyla birlikte mektebe gider. Anneleri derse girince çocuklarına da özel dadılar bakar.

Kuruluşunun ikinci senesinde Ana mektebi, büyük bir yangına maruz kalarak kül olur. Ancak Aziz Haydar bu elim felaketten yılmaz; Topkapı'da bir ev kiralarak eğitim yuvasını ayakta tutmaya çalışır. Fukaraperver Cemiyeti'nin fakir kız çocuklarını da ücretsiz olarak okutur. Bu zorlu mücadelede Faruk Nafiz Çamlıbel'in halası Saibe Hanım imdadına yetişir.⁴ Onun yardımlarıyla ve sağladığı imkânlarla Ana mektebinin merkezini, "aynı düzende" Erenköy'e taşır. I. Dünya Savaşı yıllarında karşılaştığı ekonomik problemler, Aziz Haydar'a dayanacak güç bırakmaz. Kurucusu olduğu mektebi Maarif Nezaretine devretmek zorunda kalır ve günümüzdeki Erenköy Kız Lisesinin temellerini atmış olur.⁵ Ömrünün sonraki demlerinde tarih-coğrafya öğretmenliği yapar, ilköğretim çağındaki çocuklara dair çeşitli



(Erenköy Kız Lisesi)

eğitim faaliyetleri içinde görev alır ve kadın haklarının önde gelen savunucularından biri olur.⁶

Aziz Haydar, eğitim alanındaki faaliyetlerinin yanı sıra yardım kuruluşlarında da aktif görev sahibidir. Donanma Cemiyeti'nde dört sene fahri hizmeti vardır. Topkapı Fukaraperver Cemiyeti'ne

3 Nezihe Araz, "Eğitim Savaşının Öncüsü Aziz Haydar Hanım 4", *Milliyet*, 31 Temmuz 1988, s. 9.

4 Levent Civelekoğlu, "Biz Hatamızla Kül Ettik, Gül Açan Bahçeleri... Erenköy Kız Lisesi". <http://lcivelekoğlu.blogspot.com.tr/2014/10/biz-hatamızla-kul-ettik-gul-acan.html> adresinden 25.11.2017 tarihinde erişildi.

5 Omur, agy., s. 2.

6 Feryal Saygılıgil, "İsyankâr Bir Kadın Aziz Haydar", *Pazartesi*, Sayı 13, Nisan 1996, s. 22.

mensup olduğu gibi Hilâl-i Ahmer'in de ilk kayıtlı üyelerindendir. Bu kuruluşların çatısı altında Balkan Harbi'nde bir sene, Çanakkale'de on ay; Kurtuluş Savaşı'nda, Sakarya Harbi'nin başından büyük zaferin sonuna kadar gönüllülük esasıyla çalışmıştır.⁷ O, vatanın müdafaası ve imarı uğruna yapmış olduklarıyla çocukluk arkadaşı Atatürk'ü bir daha görme imkânı bulur. Zira babası Haydar Bey, 1883 yılında bir görevle Selanik'e atanır ve gümrük memuru Ali Rıza Efendi'nin hanesinin bitişiğinde ev tutar. Çocukluk yılları aynı mahallede geçen Aziz Haydar Hanım'la Atatürk, yıllar sonra Çankaya Köşkü'nde bir araya gelirler. Nezihe Araz, söz konusu buluşmayı şu cümlelerle anlatır:

“İzmir düşman işgalinden kurtarıldıktan sonra muzaffer başkumandana Türk kadınlarının şükranlarını sunmak için o devrin ileri gelen on-on beş hanımı Çankaya Köşkü'ne gitmişlerdi. Halide Edip Hanım ve Aziz Haydar Hanım da bu heyetin içindeydi. Sırayla Gazi Mustafa Kemal'in elini sıkıp tebriklerini sunuyorlar. Sıra Aziz Hanım'a gelince Gazi, bir an duraklıyor, gülümsüyor. 'Oo! Sen misin Aziz?' diyor ve elini öpüyor. Ve sonra öbür hanımefendilere, çocukluk arkadaşının elini bırakmadan, şu açıklamayı yapıyor: 'Biz erkekler vatanın kurtulması için çalışırken, devletimizden maaşımızı da aldık. Halbuki Aziz Haydar Hanım aynı fedakarlıkları devletten bir kuruş bile almadan yaptı!' ”⁸

Aziz Haydar Hanım'ın ömrü boyunca devam eden fedakârane hizmetlerini, Balkan Savaşı hatıralarından takip etmek mümkündür. O, hiç tecrübesi olmadığı hâlde kendisine ihtiyaç olduğu için eğitim faaliyetlerini yarıda bırakıp, hemşire olarak vatana hizmet etmekten geri durmamıştır.

Seyyar bir hastane, gönüllü bir hemşire...

Balkan Savaşı yıllarında İstanbul, cephedeki savaşın yaşamdaki akislerine tanıklık eder. Rumeli'den göç eden “yüz binlerce muhacir” İstanbul'a sığınır, cephedeki yaralı ve koleralı askerler vagon vagon İstanbul'a taşınır. Onların iâşe ve tedavi masrafları da İstanbul Şehremaneti tarafından karşılanır. Ekonomik sıkıntılar nedeniyle çalışanlarının maaşını ödeyemez hâle gelen Osmanlı Devleti'nin başkenti, tedavi gören askerlere ilaç ve yiyecek tedarikinde dahi zorlanır. Okullar, camiler, mescitler; yahılar yaralı askerler için hastane, göçmen aileler için konaklama yerine dönüşür. İstanbul halkı ise seferberlik hâlinindedir; arabalarla ve hamallarla hastanelere yatak, yorgan

7 Omur, agy., s. 2.

8 Nezihe Araz, “Eğitim Savaşının Öncüsü Aziz Haydar Hanım 7”, *Milliyet*, 3 Ağustos 1988, s. 9.

taşınır.⁹ Belediye ve mahalle heyetleri de “zengin fakir, büyük küçük, kadın erkek, yürekleri kan ağlayarak elinden gelen hizmeti”¹⁰ yapar.



(Topkapı Fukaraperver Cemiyeti'nde bakılan ve giydiren çocuklar)

İstanbul'un darboğazdan geçtiği savaş yıllarında Aziz Haydar, Topkapı'daki okulunda müdire olarak eğitim faaliyetlerini sürdürür. 1912 yılının Ekim ayında Topkapı Fukaraperver Cemiyeti Reisi Galip Hakkı Bey'den bir mektup alır. Bir iş hakkında görüşmek üzere cemiyete davet edilir. Galip Hakkı Bey, yaralı askerlerin tedavisi için cemiyetin İstanbul'un çeşitli semtlerinde seyyar hastaneler açıp ücretsiz tedavi uygulayacağını söyler. Topkapı'daki şubede de kendisini hemşire olarak görmek istediklerini bildirir. Aziz Haydar'ın bu görevle ilgili tereddütleri vardır; zira kana, yaraya bakamayacak kadar sağlık alanındaki işlere yabancısıdır. Ancak ısrarlar üzerine, hastanenin idare işleriyle ilgilenmek üzere, söz konusu görevi kabul eder. Hastanedeki personel eksikliğinden dolayı da zamanla pansuman yapan, hastanenin her işiyle ilgilenen bir hemşire olarak canla başla çalışır.

Hastanenin açılması için çok sayıda araç gerece ve çamaşıra ihtiyaç vardır. Aziz Haydar, gerekli eşyaların temini için Topkapı ve Şehremini sakinlerinin kapısını çalar. Tanıdığı tanımadığı insanlardan yardım talep eder. Beklenin üstünde bir ilgiyle karşılaşır. Fakir ailelerin bile bir iki parça olsun çamaşır verdiği bu sosyal yardımlaşmada, toplananlar arasında “işlemeli patist kadın dekolte gömleğinden tutun da kırmızı peluş kadife kürk[e]”¹¹ kadar çeşitli eşyalar vardır. El birliğiyle açılan hastanede semtin fedakâr kadınları; askerlerin üniformalarından “dikilecek, yamanacak şeyleri” evlerine götürür, “dikip yamadıktan hatta ekserisi ütiledikten sonra getirip teslim ederler.”¹²

9 Cemil Topuzlu, “Operatör Cemil Paşa Hatıraları”, *Canlı Tarihler II.*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1945, s. 110.

10 Süleyman Tevfik Özzorluoğlu, *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Elli Yıllık Hatıralarım*, Haz. Tahsin Yıldırım- Şaban Özdemir, Dby Yay., İstanbul 2011, s. 392.

11 Aziz Haydar Omur, “Balkan Harbi Hatıraları”, *Kadın Gazetesi*, 10 Mayıs 1947, s. 3.

12 Omur, agy., 28 Haziran 1947, s. 3.

Erkekler ise kahvelerde içtikleri çayları müzayedeye koyup yaralı askerler yararına para toplarlardı. Aziz Haydar, hastanenin yoğun bir mesai gününde, “tulumbacı kıyafetli” dört kişinin ipe dizilmiş çok sayıda hindi getirdiklerine şahit olur. Bu hindiler kahvedeki müzayedede sonucunda toplanan paralarla ve tedavi gören askerlere gıda yardımı maksadıyla satın alınmıştır.¹³

Askerin Savaşığı Bir Başka Cephe: Açlık ve Bakımsızlık



(Aziz Haydar Hanım, Balkan Savaşı sırasında sağlık personelleriyle birlikte)

Aziz Haydar, Topkapı ve Şehremini halkının yardımseverliğine sevinirken hastaneye gönderilen Mehmetçiklerin durumundan ve savaşın gidişatıyla ilgili açıklamalarından dolayı endişelidir. Zira onların yaralarından daha çok bakımsız hâlleri dikkatini çeker.

Hastanenin yoğun bir akşamında, arabacı ile genç Hilal-i Ahmer memuru, “iskelete dönmüş” üç askeri hastaneye teslim eder. Onlardan birisi ayakta duramadığı için sürüyerek içeriye taşınır. Büyük Çekmece'deki cephe gerisinden gönderilen bu dermansız vücutlar, ne yaralı ne de hastadır; günlerdir kursaklarından bir şey geçmemiş, aç ve bitkin biçarelerdir. Aziz Haydar, onların nasıl bu hâle geldiklerini öğrenmeye çalışırken içlerinden birinin şu sözleri meseleye açıklık kazandırır: “Ben hepsinden daha açım! İki haftadır çığ mısır, çığ buğday ve ot yemekten bu hâle geldim.”¹⁴ Aziz Haydar, buna benzer iç acıtan sözleri tedavi ettiği pek çok hasta ve yaralıdan duyar. Yiyecek sıkıntısı ve savaşdaki idaresizlik hakkındaki aşağıya aldığımız cümleler, neredeyse hastanedeki tüm erlerin ağız birliği ettiği bir söylemdir:

“- Alimallah, ele güne, dosta düşmana rezil, maskara olduk! Ana bize ölümden beterdi. Ana alem iç yüzünü bilmez. Vebalin boynuma ki, cepane sandıklarının içinden manevra fişegi çıkıyordu! Bir taraftan cepanesizlik, bir taraftan da açlık bizi perişan etti! Başımızda zabıt yok; olanlar da töbeler olsun zabite benzemiyor. Çobansız sürü neye benzer! Bize bir yavuz kuman-

13 Omur, agy., 5 Temmuz 1947, s. 3.

14 Omur, agy., 22 Eylül 1947, s. 3.

dan, yavuz zabıt versinler de, bak o düşmana neler ederiz. Ama neydelim alnımızın yazısı kötümüş.”¹⁵

Balkan Savaşı'na dair yukarıda değinilen problemler, Şark Ordusu'nda Üçüncü Ordu Komutanlığı yapan Mahmut Muhtar Paşa'nın hatıralarında da yer bulur. Geniş çaplı bir savaşın ne demek olduğunu unutan Osmanlı ordusunda “iaşe, levazım, sıhhiye, nakliye ve menzil hizmetleri[nin]”¹⁶ ihmal edilmiş olduğunu söyleyen Muhtar Paşa, bu nedenle savaşın ilk gününden son gününe kadar Osmanlı askerinin “acı durumlar ve yoklukla karşı karşıya”¹⁷ kaldığını itiraf eder.



(Aziz Haydar Hanım, I. Dünya Savaşı'nda pansuman odasında)

Cephedeki askerlerin içinde bulunduğu zor durum, hastaneye gönderilen yaralıların üniformalarından da fark edilir. Aziz Haydar, askerî kıyafetleri saran böcek ve bilhassa bitlerle baş etmenin zorluğundan yakınır. Zira hastanede bu eşyaları temizleyecek etüvler yoktur. Bitleri imha etmeye çare olarak -yaralı mevcudu kadar- büyük Amerikan torbaları yaptırılır. Topkapı eczacısının yaptığı bir ilaç, üniformaların üzerine bol bol serpilir ve torbaların ağızları sımsıkı bağlanır; musallat olan böcek ve bitler ancak bu suretle imha edilir.¹⁸

Şehremini Meydanı'na Bırakılan Koleralı Osmanlı Askerleri

Balkan Savaşı yıllarında İstanbul, cepheden gönderilen koleralı askerler nedeniyle çaresizlik içindedir. İstanbul Şehremini olan Cemil [Topuzlu] Paşa'nın Bakanlar Kurulu'ndaki şu cümleleri, durumun vahametini gösterir:

“Ordumuzda dehşetli surette kolera hükümfermandır. Başkumandanlık Vekâleti, iki günden beri de zuafâ ve malûlin adı altında şimendiferle binlerce koleralıyı İstanbul'a gönderiyor. Şimdi Sarayburnu'nda, Sirkeci istasyonu civarında, bostanlar önünde en aşağı üç, dört bin koleralı sürünüp duruyor. Şehir içinde bunları barındıracak hiç bir yerim kalmadı. Onların bulunduğu

15 Omur, agy., 19 Temmuz 1947, s. 3.

16 Mahmut Muhtar Paşa, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı ve Mahmut Muhtar Paşa'nın Cevabı*, Haz: Hülya Toker-Sema Demirtaş-Mustafa Toker, Alfa Arşiv, İstanbul 2012, s. 324-326.

17 Mahmut Muhtar Paşa, *age.*, s. 324-326.

18 Omur, agy., 18 Temmuz 1947, s. 3.

sahayı kordon altına aldurdım. Hastaları şehre sokmuyorum. Lâkin bu bıçaklıları, kış ortasında, aç ve açığa bırakmak gayr-i insanî bir harekettir.”¹⁹

Cemil Paşa, toplantı sonunda bazı münasip camilerin kolerallılara tahsis edilmesini sağlar. Bu sorun çözülmenden önce Aziz Haydar Hanım'ın bir gece geç saatte kapısı çalar ve kendisine şu haber verilir: “Birçok hasta gelmiş, Şehremini meydanına bırakılmış. Bakan gören yokmuş.”²⁰ Aziz Haydar; aldığı haber üzerine apar topar Şehremini meydanına gider, gördüğü manzara ibretliktir:

“Şehremini Saray meydanına geldiğim zaman hayretler içinde kaldım. Hüseyin yolda bana anlatırken mübalağa zannetmiştim. Birçok hasta yerlerde yatıyordu. Hastaların arasında küçük el fenerleriyle dolaşanlar vardı. Okuyucularım bu fenerleri elektrik feneri zannetmeyin; bunlar bildiğimiz, içine mum dikilmiş teneke fenerlerdi.”²¹

Aziz Haydar'ın verdiği bilgiye göre meydanda yatanlar, Sirkeci'den arabalara doldurularak çok sayıda hastaneye götürülürler ancak koleralı oldukları için hiçbir sağlık kurumu tarafından kabul edilmezler. Zira söz konusu hastalığın diğer hastalara bulaşma tehlikesi vardır. Bu durumda arabacılar ne yapacaklarını bilemeyip onları çaresizce Şehremini meydanına bırakmışlardır.



(Aziz Haydar Hanım görev başında)

Topkapı ve Şehremini'nin temiz yürekli halkı çamur içinde yatan bu hasta askerler için yoğun bir uğraş içine girerler. Büyük kaplarla çay demleyip güğümlerle limonata hazırlarlar. Bunları askerlere içirirken çamurda kalanları oturtacak, yatıracak hasır, kilim, keçe gibi ısıtıcı malzemeler tedarik etmeye çalışırlar. Diğer taraftan ateşi hazır hâle getirilmiş mangalları evlerinden hastaların yanlarına taşırlar. Geçici çözümler devam ederken Aziz Haydar, barınacak bir yer bulma derindedir. Yanında çalışan erlerden Şakir Çavuş'la Hüseyin, Şehremini Meydanı'na yakın boş bir konağın kapısını açarak imdada yetişirler. Aziz Haydar, sokakta kalan hasta askerlerin konağa

19 Topuzlu, *age.*, s. 85.

20 Omur, *agy.*, 6 Ekim 1947, s. 3.

21 Omur, *agy.*, 6 Ekim 1947, s. 3.

götürülüp tedavilerinin orada devam etmesi gerektiğini düşünür.²² Onların nasıl taşındığını ise şu cümlelerle anlatır:

“Kimini o gece verilen öteberi üstüne, kimini de bizim depboydan çıkarttığım küçük büyük şiltelerin üzerine yatırdık. Fakat buna yatırdık demekten ziyade dizdik diyebilirim; çünkü yatak yetişecek gibi değildi. Hastalar yüzden fazlaydı, çok ağır olanları iki odaya ayırdık. Allah razı olsun bize akşamdan beri her türlü yardımı edenler mangalları, verdikten başka, ta hastaları yatırdığımız yere kadar getirdiler, üstelik sekiz on tane de gaz lambası verdiler. Eğer o lambaları vermemiş olsalardı hastalar karanlıkta kalacaklardı.”²³

Aziz Haydar, ne kadar dikkat etmiş olsa da koleranın kendisine bulaşmasından endişelenir; soğuk havada evinin yakınındaki “aşağı taşlıkta tepe tırnak” soyunup “lizollü soğuk sularla” temizlenir. Sabah kalktığında zihni koleralı askerlerle meşguldür ancak hastaneye yeni yaralılar gelmiştir ve onlarla ilgilenmek zorundadır. Gece yaşadıkları, savaş dönemindeki acı olayların ilki olmadığı gibi sonu da olmayacaktır.

Göçmen Bir Aile... Lohusa Bir Anne...

Aziz Haydar’ın hatıralarına yansıyan bir hayat tablosu, Rumeli’den göçlerin en trajik örneklerinden biridir. Topkapı Fukaraperver Cemiyeti’nin açtığı hastanede tedavi gören askerlerden Kırk Kiliseli Halil İbrahim’in doğum arifesinde olan eşi, savaş nedeniyle çocuklarını da yanına alıp Trakya’dan İstanbul’a gelir ve Edirnekapı mezarlığının bir köşesine sığınır. Yağmur yağdığı geceler komşuların öküz arabalarının altında barınarak hayata tutunmaya çalışır. Tesadüf eseri İstanbul’da askerlik yapan köylülerinden, kocası Halil İbrahim’in Topkapı Fukaraperver Hastanesi’nde yattığını haber alır. Ancak hamileliğinin son demlerinde olduğu için sancıları artar ve bir sabah tek başına doğum yapmak zorunda kalır.

Bebeğini saracak bir bez parçası bile yoktur, sırtındaki gömleği kundak yapıp çocuğunu soğuk havadan korumaya çalışır. Kendine geldiğinde ise vakit kaybetmeden tedavi gören kocasını aramaya koyulur, sora sora Topkapı’daki hastaneye ulaşmayı başarır. Tabii kendisinin, çocuklarının ve yeni doğmuş bebeğinin durumu içler acısıdır. Halil İbrahim, hastane kapısında ailesini görünce gözyaşlarına hâkim olamaz. Aziz Haydar, şahit olduğu bu sahneyi hatıralarında şu cümlelerle anlatır:

²² Omur, agy., 6-13 Ekim 1947, s. 3.

²³ Omur, agy., 13 Ekim 1947, s. 3.

“Aşağıya indim ve hayli hazin bir manzarayla karşılaştım. Halil İbrahim başından yaralıydı. Ağlamaktan sargısının çene tarafı sallanmıştı.

- Ne var Halil İbrahim? Niçin ağlıyorsun?

Halil İbrahim, cevap vermedi. Yalnız mahzun mahzun önce bana baktı, sonra çocuklarına baktı ve dudakları titredi.

- Çocukların annesi yok mu?

- İçerde! Diyebildi.

Eşya koyduğumuz bir oda vardı. Halil İbrahim'in karısı o odada, arkasını duvara dayayarak çömelmiş o da ağlıyordu.”²⁴

Aziz Haydar, hemen duruma müdahale eder; Halil İbrahim'in ailesini “yeni gelecek yaralılar için” hazırlanan bir konağa yerleştirir. Çevre hanelerde yaşayan kadınlar da “derhâl ateş dolu mangal, bohçayla kadına ve çocuklara giyecek” getirirler. “Mosmor bir et parçası hâlinde” olan çocuğun kundağı, yorganı, her şeyi yalnız bir gömlektir. Sesi bile çıkmayan çocuk için yardıma gelen kadınlar evlerinde su ısıtıp getirirler ve çocuğu yıkarlar. “Bebek sıcak suyun içinde kıvrılan kol ve bacaklarını yavaş yavaş koy vermeye, göz kapaklarını kimıldatmaya” başlar.²⁵ Aziz Haydar'ın sorumluluk bilinciyle hayata tutunan bu aile, daha sonra İstanbul'daki bir cami odasına yerleştirilir.

İki Subay Eşinin Ahdi

Aziz Haydar, hastanede görev yaparken türlü fedakârlık sahnelerine şahitlik eder. Hastanede çalıştığı bir gün, iki hanımın kendisini ziyarete geldiğini haber alır. Söz konusu hanımlar, Balkan Savaşı'nda görev alan bir binbaşıyla bir yüzbaşının eşleridir. Onların Aziz Haydar Hanım'dan şöyle bir istekleri vardır:

“Benim beyim, bu hanımın beyi ikisi de cephededirler. Bu sefer düşman İstanbul'a yaklaştığı zaman gittiler. Biz (eliyle yüzbaşının haremını göstererek) hanımla ahdettik; beylerimizin harpte yüzü ak çıkar, düşmanı geriye atarlarsa üç gün yaralı askerlerin çamaşırlarını yıkayacağız. Şimdi biz size bunun için geldik. Çok şükür düşman geriye atıldı, beylerimizden de hayır haber aldık.”²⁶

24 Omur, agy., 25 Ağustos 1947, s. 3.

25 Omur, agy., 25 Ağustos 1947, s. 3.

26 Omur, agy., 24 Kasım- 1 Aralık 1947, s. 3.

Aziz Haydar'ın verdiği bilgiye göre iki fedakâr kadın, o sırada yeni gelmiş olan yaralı askerlerin böcekli çamaşırlarını “seve seve ve muvaffakiyetler dileyerek” üç gün boyunca yıkarlar. Vedalaştıkları zaman Aziz Haydar'ın binbaşının eşiyle olan şu diyalogu vatan hissini en samimi ifadeleridir:

“- Size gıpta ettim hemşire hanım! Bey burada olsa izin alıp buraya gelecek yaralı bakacaktım. Allahın hikmeti, insan bu mübarek çocukların (askerlerin) yüzü suyu hürmetine yorgunluk bile duymuyor. Allahın hikmeti!

Cevap verdim:

- Evet hanımefendi vatan muhabbeti, millet muhabbeti öyle bir şeydir ki insan onu duyar fakat anlatamaz tadına da doyumaz.
- Evlat muhabbeti gibi değil mi?
- Tıpkı onun gibi. Yalnız Allah acısını göstermesin çünkü yurd acısı her acıdan baskın oluyor. Ölüm Allahın emridir, insan acır yanar fakat nasılsa teselli bulur halbuki yurd kaybetmek çok feci şey!..”²⁷

Osmanlı Askerleri Arasında Yunan ve Bulgar Esirler

Topkapı Fukaraperver Hastanesi'ne üç Yunan iki de Bulgar askeri gönderilir. Hastanede görevli ve yaralı erler, esir olarak tutulan bu düşman askerlerine kötü davranmazlar. Aksine onlarla daha çok ilgilenilir, daha güzel



(Aziz Haydar Hanım, Kurtuluş Savaşı'nda Sakarya Cephesi'nde yaralılarla birlikte)

yataklarda yatırılıp yemekleri de daha fazla verilir. Aziz Haydar, Yunanistan sınırlarında olan Tırhalalı bir aileye mensup olduğu için Yunanlıların köylerini merak eder. Yorgi adlı bir askerin Yunanistan'ın Batı Makedonya bölgesinde olan Kozani köylerinden olduğunu öğrenince şu cümlelerle hayıflanır: “Aman Yarabbi! Makedonya Balkan devletlerinin eline geçeli kaç gün olmuştu ki bu adamlar asker olmuşlar ve cepheye gelmişlerdi.”²⁸

27 Omur, agy., 1 Aralık 1947, s. 3.

28 Omur, agy., 15 Aralık 1947, s. 3.

Mahmut Şevket Paşa'nın Hastane Ziyareti

Hastanenin sıradan bir gününde, tedavi gören yaralı askerleri cesaretlendiren bir ziyaret gerçekleşir. Mahmut Şevket Paşa, Topkapı civarından geçerken Fukaraperver Hastanesine uğrar. Aziz Haydar, Paşa'nın gelmesini çok dikkate almaz, hatta ilk başta yanına bile gitmez. Zira o, “böyle büyük



(Aziz Haydar Hanım, I. Dünya Savaşı'nda Hilal-i Ahmer (Kızılay) Hastanesinde)

adamların karşısına lüzum görülmeden” çıkılmaması gerektiğine inanır. Hastanede görevli askerler, Paşa'nın yaralı askerlerle aynı tastan çorba içtiğini görüp sevinçlerini kendisiyle paylaşırlar. Paşa; hastaneyi gezerken çevrenin temizliğini, yorganların intizamını görüp bu düzenin nasıl sağlandığını merak eder. Hastanede görevli doktorlar, fahri hemşireleri olan Aziz Haydar Hanım'dan bahsederler. Bunun üzerine Paşa; onu özel olarak yanına çağırır, hâlini hatırlar ve yaptığı hizmetlerden dolayı teşekkür eder.²⁹

Erler Meydanında Kadın Olmak

Aziz Haydar; devlet ricalinden takdir ve askerler tarafından bir anne gibi saygı görmesine rağmen, kadın olarak bir yardım kuruluşunda görev almasından dolayı teessüre sürükleyen olaylarla da karşılaşır. Softa olarak nitelendirdiği bir din adamı, onun hastanede çalışmasını Topkapı semtindeki kahvehanelerde ayıplayarak anlatır. Ancak bu şahsiyete gereken tepki, Aziz Haydar'ı tanıyan ve yardımını gören muhitin erkekleri tarafından verilir. Hatta yaralı askerlere yardım için düzenlenen müzayedeye bu zat da katılmaya mecbur edilir.

Hastanede yaralıların yoğun olduğu bir gün Aziz Haydar'ı üzen başka bir olay yaşanır. Sadrazam Paşa'nın emri olarak kendisine şu bilgi iletilir: “Efendim Sadrazam Paşa hazretlerinin emirleri vardır, bundan böyle Hilal-i Ahmer hanımlarının vazifelerine nihayet verilmiştir.”³⁰ Aziz Haydar; Hilal-i Ahmer'e bağlı resmî bir memur olmayıp gönüllü hemşire olmasından ve vatan hizmet arzusundan dolayı bu emri ciddiye almaz, görevine devam eder. Bu gibi kırıcı hadiseler karşısında ise kendisini şöyle teselli eder: “Hani bu

29 Omur, agy., 8 Aralık 1947, s. 3.

30 Omur, agy., 3 Kasım 1947, s. 3.

sözleri, gönlümü kırmıyor, beni incitmiyor değildi. Fakat askerlerin muhabbeti ve hatırı o kadar büyüktü ki, ne deseler, ne yapsalar ehemmiyet vermeye karar vermişim.”³¹

Aziz Haydar, hatıralarına son verirken Osmanlı Devleti'nin Balkan Devletleriyle bir antlaşma sağlaması üzerine seyyar hastanedeki görevinin son bulduğunu açıklar. Ancak onun vatan için hizmeti henüz bitmemiştir. Balkan Savaşı'ndaki gönüllü hemşire; I. Dünya Savaşı'nda ve Kurtuluş Savaşı'nda istiklal uğruna mücadeleye devam etmiş, bir yaraya şifa olma derdini taşıyan tüm kadınların “aziz” olduğunu yaşamıyla gözler önüne sermiştir.

Kaynaklar

- MAHMUT MUHTAR PAŞA, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı ve Mahmut Muhtar Paşa'nın Cevabı*, (Haz. Hülya TOKER-Sema DEMİRTAŞ-Mustafa TOKER), Alfa Arşiv, İstanbul 2012.
- ARAZ, Nezihe, “Eğitim Savaşının Öncüsü Aziz Haydar Hanım 7”, *Milliyet*, 28 Temmuz- 3 Ağustos 1988, s. 9.
- CİVELEKOĞLU, Levent “Biz Hatamızla Kül Ettik, Gül Açan Bahçeleri... Erenköy Kız Lisesi”. <http://lcivelekoglu.blogspot.com.tr/2014/10/biz-hatamzla-kul-ettik-gul-acan.html> adresinden 25.11.2017 tarihinde erişildi.
- OMUR, Aziz Haydar, “Kızılay Hatıraları”, *Kadın Gazetesi*, 3 Mayıs 1947.
- _____, “Balkan Harbi Hatıraları”, *Kadın Gazetesi*, 10 Mayıs 1947-29 Aralık 1947.
- ÖZZORLUOĞLU, Süleyman Tevfik, *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Elli Yıllık Hatıralarım*, (Haz. Tahsin YILDIRIM-Şaban ÖZDEMİR). Dby Yay., İstanbul, 2011.
- SAYGILIGİL, Feryal, “İşyankâr Bir Kadın Aziz Haydar”, *Pazartesi*, Sayı 13, Nisan 1996, s. 22-23.
- TOPUZLU, Cemil, “Operatör Cemil Paşa Hatıraları”, *Canlı Tarihler II.*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1945.

Fotoğraflar

- Aziz Haydar OMUR. [Fotoğraflar]. Nezihe ARAZ'IN yukarıda künyesi yazılı olan yazı dizisinden alınmıştır.
- Topkapı Fukaraperver Cemiyeti. [Fotoğraf]. *Topkapı Fukaraperver Cemiyeti Faaliyetleri*, Huzur Ofset, İstanbul, 2012
- Erenköy Kız Lisesi. [Fotoğraf]. *Erenköy Kız Lisesi Hatıra Albümü*, Alaaddin Kral Basımevi, İstanbul, 1943.

31 Omur, agy., 19 Temmuz 1947, s. 3.